

БАНИТЕ В СТАРА СОФИЯ

Крикор Асланян

Централната баня

София е може би единственият град в света, възникнал благодарение на минералните си извори. Те са били известни още от най-дълбока древност. Планината Витоша е обградена от два пръстена минерални извори.

Първият е хладен. Това са: Железница, Симеоново, Овча купел, Княжево и Кладница. Вторият обръч е с горещи минерални извори - Панчарево и Горна баня. Общо са над 40, а се използват едва шест от тях. София има всички видове минерални води. Използва се 20% от водата и то не пълноценно. Това е неоценимо национално богатство, неразработено и до днес. Софийските минерални води не са познати в България, а камо ли в Европа и света. Те могат да станат основа на активен национален и международен лечебен туризъм и да носят милиони, а може би и милиарди печалба на

държавата. Нашите извори, вместо да се разработват и да носят огромни доходи на държавата, западат все повече и повече. Нашите минерални бани и лечебни центрове се занемаряват, рушат и закриват. Докога??

Баня Овча купел

В София от 40-те години имаше следните бани: Централната баня, баня Банишора, баня Мадара, банята на Ситняково, подуенската баня, банята в Ючбунар, банята в Долни Лозенец, банята в Панчарево, баня Овча купел, Горна баня и банята в Княжево. Софийнци използваха и минералните води и на село Банкя, но тогава то не беше квартал на Столицата.

През онези години малко бяха апартаментите и къщите, които имаха баня. Вероятно богатите са имали, но едва ли са били много тези щастливци. Затова столичани ходеха да се хигиенизират в обществените бани.

Горна Баня

Основната част софийнци ходеха да се къпят в Централната баня. Тя имаше две части - мъжката баня с вход от градинката и женската баня, чийто вход беше откъм площад Бански. Беше приятно да видите жените да излизат от банята румени и усмихнати, белнали се като селски погачи.

Банята в Княжево

Беше традиция хората да си казват „честита баня“, когато се срещнат след изкъпване, което обикновено ставаше един път седмично. Но тогава хората не казваха „взех си душа“, защото къпането в обществена баня беше цял ритуал. Купуваш билетче първа или втора класа с номер, чакаш да ти

дойде реда. Понякога това можеше да трае няколко часа. Влизаш, разпоредителят ти посочва кабинката, ако си първа класа или шкафче, ако си втора, там се събличаш, обуваш налъмите, които имаше във всяка кабинка, взимаш си сапуна, кесето, калайдисания меден тас, бурнуза и тръгваш към курните. Някои си взимаха и билетче за теляк.

Банята в Панчарево

Имаше една стаичка с много пара, напомняше съвременните сауни, но беше не особено приветливо помещение. От вечната влага дървените части бяха прогизнали и зеленияли, подът хлъзгав, та трябваше да се внимава. След кратък престой в тази парна камера, отивахме при теляка, при когото сме си запазили ред. Щом свършеше с предишния клиент, той хвърляше няколко таса вода на седалката, облицована с фаянсови плочки и канеше следващия клиент да седне. Взимаше кесия от груб плат и започваше да жули яко. Това търкане играеше ролята и на сериозен масаж, кожата се зачервяваше от засиленото кръвообръщение. Изплакнат обилно с топла вода, следваше измиването на главата със сапун на клиента. Често пъти клиентите забравяха

да си вземат сапун от къщи, затова на касата продаваха малки сапунчета наречени „сапун за баня” и струваха 5 стотинки. След измиването на главата, следваше насапунишването на тялото и клиента биваше изпратен на душа за да се измие хубавичко от сапуна. Следващият клиент сядаше на неговото място и цялата процедура се повтаряше.

Имаше един теляк арменец, не помня името му, но съм го запомнил с това, че беше кръстил сина си Ленин. И тъй като въпросният Ленин бил най-слабият ученик на класа, накараха баща му да му смени името.

Банята на Ситняково

Обикновено на теляка се даваше бакшиш, за да те търка по-усърдно и по-продължително. Теляците бяха голи, само с препаска като Тарзан, и за това имаха специална кесия, в която слагаха бакшишите.

В мъжката баня имаше два басейна, единият беше малък, а другият по-голям, та можеше и да се поплува.

За притежателите на билет първа класа, имаше кабинни с кушетки, постлани с чисти чаршафи, които се сменяха пред клиента. След баня можеха да си полегнат в кабината и дремнат за почивка.

Подуенската баня

За по-сериозно плуване имаше плавалня, където ходехме само за плуване. След 1944 год. се провеждаха и курсове по плуване по линията на ДОСО /Доброволна организация за съдействие на отбраната/. За желаещите да се уединяват при къпането в банята имаше и вани.

В България корупцията не е от вчера. Тя има своя дълга история и традиции. В банята тя съществуваше полулегално. Тъй като се чакаше с часове, по-находчивите чакаха до вратата и когато някой клиент не се отзоваваше на повикания номер, тарикатите даваха на служителя своя билет, неотговарящ на повикания номер, влизаха и вътре ставаше разплащането. Имало е, има и винаги ще има тарикати, които да корумпират нископлатените чиновници и служители.

В северното крило на Централната баня имаше водно-лечебен център, където софиянци можеха да се подлагат на различни лечебни процедури, вкл. кални бани.

Някъде до 8-9 годишна възраст на баня ме водеше майка ми, в женската баня. Но нямам никакви спомени от онези години. Навярно не съм бил дорасъл за натрупване на впечатления от това място.

Баня „Мадара“

Поради голямото чакане в Централната баня, започнахме да ходим в баня Банишора, където се чакаше много по-малко. От Женския пазар до там не беше много близо, но се чакаше много по-малко. А когато през 1946-47 построиха трамвайната линия по бул. Христо Ботев и тръгна шестидесятата, отиването до баня Банишора стана много приятно и бързо.

Преди освобождението и веднага след това, отиването на баня е било цяла едnodневна екскурзия. Особено жените, които се събирали с роднини, приятели и съседки и ходели на баня на цели тумби. Слугите на по-заможните носели

бохчите на ханъмите до „хамама” /банята/. Храна за един ден, задължителната лимонада /от натурален лимонов сок, вода и захар/, спално бельо за пране, дрехи и т.н. На връщане късно следобяд се криели от погледите на мъжете, за да не им подмятат разни закачки, от които бузите им ставали още по-червени.

В София баните бяха пръснати по квартали, което даваше възможност на хората да ги ползват по-лесно. Ползването на по-отдалечени бани се практикуваше само за лечебни цели. Естествено това бяха Горна баня, Овча купел и Княжево.

Нуждаещите от лечебни бани наемаха стая под наем за 2-3 седмици и правеха водни процедури. Горна баня и Княжево бяха курортни селища, където софиянци ходеха да летуват през лятото. Влада също приютяваше немалко жители на столицата през летните месеци. Чистият въздух, горите и китните поляни бяха прекрасно място за отдих през горещите дни на годината. Тези курорти близо да града имаха и преимущество, че даваха възможност на мъжете, които не могат да си позволят затваряне на магазина или работилницата, да изпратят семействата си на курорт и вечер да отиват при тях.

За голямо съжаление тези прекрасни и здравеносещи центрове днес са напълно изоставени от държавата, която нито яде кокала, нито го дава на друг. И по този начин лишава хазната от огромни печалби.

Сградите или са изоставени или се използват не по предназначение, както е случаят с баня Банишора, превърната в кафенета и супермаркети.

Баня „Банишора“

От направеното проучване през февруари 2011 г. се установи, че единствената действаща баня е тази в Панчарево. Там има и пример за съвременно използване на топлата минерална вода за лечебни и забавни цели.

Много плачевно е състоянието на банята в Овча купел. Тази прекрасна импозантна сграда е изоставена. Топлият минерален извор, дар от природата няма кранче, за да бъде спряно и водата, това безценно богатство, се излива направо в реката. Охранител на Центъра за рехабилитация, който се намира зад банята, с две думи даде живописна дефиниция на положението. „Престъпници“ каза той и отправи една цветуща псувня към управниците.

Снимковият материал, илюстриращ днешното състояние на софийските бани, красноречиво говори за разрухата, безстопанствеността, безотговорността и пълната незаинтересованост на всички управляващи през последните 20-25 години, към това национално богатство - минералните извори на София. А ето какво четем за тази баня в книгата на А. Монеджикова „София през вековете“, издадена през 1946 г.

„В една дописка, печатана в Цариградски вестник от 1 ноември 1858 г., се съобщава за земетръс в София, станал на 18 септември същата година: „Половината част на запад от града, гдето никога не е имало вода, в този час се показва гореща вода да изригва и изкачва нагоре и толкова много вода, колкото да кара три камъка воденични”.

Преданието обаче твърди, че по-рано, преди сто-сто и петдесет години, на това място е имало топъл извор, който постепенно е изчезнал. Около него е възникнало малко селце - Сапольово. Минералната вода на Овча купел започва да се използва по първобитен начин през 1909 г., когато изворот получава името си. Днес над него се издига грамадна модерна банска постройка, разположена на 590 м. Надморска височина с много обширен кръгзор и великолепен изглед към оградните планини.

Сградата на банята в Овча Купел, около 1940 г.

Водата на Овча купел има температура 30-40 градуса С. И е лечебна при ревматизъм, нервни страдания, ендокринни смущения, диабет. Освен басейн, душеве и вани с изворна минерална вода, има басейн с затоплена до 37 градуса

минерална вода и всички удобства за слънчево и калолечение. В самата банска сграда се помещава Държавен институт по балнеологич и физиотерапия, в който работят лекари – специалисти”.

Това е към 1946 г., когато е издадена книгата на А. Монеджикова, а сега там има само руини. Вижте ги на снимките към настоящето изследване. В същото плачевно състояние са и баните в Горна баня, Княжево, Банкя. Убедете се сами!

Красотата на Овча купел днес

Горнобанската вода все още е полезна!

Банята в Горна баня през 1940 г.

Сградата днес, 2011 г.

....., но Княжевската е по-студена!

